

«ДАНИЛО КОРОЛЕМ РУСІ КОРОНУВАВСЯ»

День Української Державності: Королівство Русь

Пам'ятник королю Данилу Романовичу у Львові.
Скульптори Василь Ярич та Роман Романович; архітектор
Ярема Чурилик. Світлина Тараса Греня.

*Подивіться лишень добре,
Прочитайте знову
Тую славу. Та читайте
Од слова до слова,
Не минайте ані титли,
Ніже тії коми,
Все розберіть...*

Тарас Шевченко

Acquirit qui tuetur (Що зберігаєш, те і маєш)

Латинський вислів

Історія української державності сягає своїм корінням часів Великого князя Київського Володимира Святославовича – видатного державотворця, який прийняттям 988 року християнства засвідчив цивілізаційний вибір Русі-України. Точкою відліку української державності можна вважати другу половину IX століття. А 1187 року вперше в літописі з'являється й назва – Україна. Є абсолютною всі підстави говорити, що Русь – це Україна. (Не Росія). З IX

століття по 30-ті роки XIII століття Київська держава (Русь) була однією з найбільших і наймогутніших держав Європи. Спадкоємцями цієї держави є, зокрема, Галицько-Волинське князівство, Королівство Русь, Українська козацька держава, Українська Народна Республіка, Західноукраїнська Народна Республіка, Українська Держава, Карпатська Україна та сучасна Україна. Ці державні утворення є свідченням тяглості нашої історії та стійкості української держави. Адже історія України – це фактично історія боротьби українського народу за свою національну державу та здобуття незалежності.

24 серпня 2021 року Указом Президента України № 423/2021 з метою утвердження спадкоємності понад тисячолітньої історії українського державотворення встановлено День Української Державності, який буде відзначатися щорічно 15 липня – у День Хрещення Русі-України, коли вшановується пам'ять про видатного державотворця, святого рівноапостольного князя Київського Володимира Великого. В указі «Про День Української Державності» серед спадкоємців Київської Держави (в указі – Київської Русі) зазначено Галицько-Волинське князівство, але не згадується Королівство Русь.

Проте слід згадати, що 2023 року виповнилося 770 років, як був коронований володар Русі Данило Романович. 7 жовтня 1253 року (за іншими даними – в грудні) – в місті Дорогичині (сучасна Польща) відбулася коронація і помазання князя Данила Романовича королівською короною. Ця подія пройшла в Україні майже не поміченою. Зокрема, не було цієї дати і серед пам'ятних дат, які відзначалися у 2023 році на державному рівні, визначені постановою Верховної Ради України «Про відзначення пам'ятних дат і ювілеїв у 2022–2023 роках». Для багатьох українців до цього часу Королівство Русь, як держава – «Terra Incognita». Ось і в Указі Президента України № 423/2021 «Про День Української Державності» не згадується Королівство Русь. Принагідно хочу зазначити, що у Литві День державності – щорічне державне свято в Литві, яке відзначається 6 липня на згадку про коронацію в 1253 року Міндовга, як єдиного короля Литви. Міндовг деякий час був союзником руського короля Данила: передав Новгородок його синові Роману, а свою доньку видав заміж за іншого сина – Шварна.

Сьогодні для України дуже важливо говорити на тему історії українських еліт та тяглості державотворення. А без королівських сторінок української державності наша історія є неповною. Вже одинадцятий рік триває російсько – українська війна, війна за українську ідентичність. Російський агресор використовує історію як ідеологічну зброю, засіб впливу на свідомість українців. Одна з ключових імперських містифікацій – теза про те, що нинішня Росія нібито має якесь відношення до історії Русі, на підставі того, що окремі її території колись були підконтрольні Києву.

Кремлівський диктатор Путін відразу ж після того, як він визнав себе переобраним (8 травня 2024 року) підписав свій перший указ. Указ № 314 визначає «Засади державної політики в галузі історичної освіти». Тут доречно нагадати, що писав цей псевдоісторик про Русь. В. Путін 12 липня 2021р. опублікував на сайті Кремля свою статтю – «Про історичну єдність росіян та українців. Важливо звернути увагу на те, що у цій праці Путін замовчує, пи-

шучи про історію Русі в минулому, існування Королівства Русь – останньої незалежної держави на території України до виникнення козацької Гетьманщини XVII – XVIII століття. Він пише: «Після руйнівного нашестя Батия, коли багато міст, у тому числі Київ, були розорені, роздробленість посилилася. Північно-Східна Русь потрапила в ординську залежність, але зберегла обмежений суверенітет. Південні та західні руські землі здебільшого увійшли до складу Великого Князівства Литовського, яке, хоча звернути на це увагу, в історичних документах називалося Великим Князівством Литовським і Руським».

Відтак, це неправда. Південні та західні руські землі після нашестя Батия не увійшли до складу Великого Князівства Литовського. Путін зумисне не згадає важливий період історії Русі. І це один із пунктів публічно артикульованої президентом країни-агресора стратегії гуманітарного (історичного) впливу на читачів, задля нищення національної пам'яті як складової національної ідентичності українців. Адже **«Русь аж ніяк не закінчила свою історію у 1240 році, коли монголи взяли Київ. Потім було королівство Русі на заході майбутньої України»** [1].

Цитуємо: «На той момент, коли Київ упав під натиском монголів, він уже не правив над усіма руськими землями, а сам був під владою «провінціалів». Оборону міста керував воевода Дмитро, який служив князю Данилу, правителю Галичини й Волині. Князь Данило взяв столицю Русі під свій захист у попередньому році за домовленістю з київським князем Михайлом, який утік з міста після того, як спочатку чинив опір монголам, але втратив свою головну цитадель – місто Чернігів – і зрештою волю до боротьби» [2, с. 86].

З кінця XII століття, з часу діяльності князя Романа Мстиславича Західну Україну починають називати Руссю. Галицько-волинського князя Романа Мстиславича називають «самодержцем усієї Русі», однак щодо Андрія Боголюбського літопис повідомляє, що він «хотів бути самовладцем усієї Суздальської землі». Відтоді всі галицько-волинські князі, продовжуючи цю традицію, називалися князями і господарями «Руської землі» або «всієї Руської землі», а на їхніх печатках був відображений титул «короля Русі» (Rex Russiae). І в XV, і в XVI, і навіть у XVIII столітті у літописах географі чітко розрізняють Московію і Русь (див., наприклад, французьку карту 1754 р.) [3].

1238 року Данило Романович повернув собі свій престол у Києві, але не переніс туди столицю (як і не зробив цього 1204 року і його батько Роман Великий). Зокрема, про ті часи нам нагадає нинішнє село Данилівка у Фастівському районі Київської області 1242 р. називалося Данилов Град. 1242 – 1245 р.р. Данило Романович поставив по річці Бобрися дерев'яну фортецю та поселив 70 стражників, які охороняли Київ від орди.

Зупинити навалу Батия в Данила Романовича не було сили, тому орда пройшла землями Галицько-Волинської держави на Захід. Коли ж Батий після цього походу повернувся на схід, Данило Романович розпочав відродження своєї держави. 1243 р. він заволодів Люблином і Люблинською землею. 1245 р. військо Данила Романовича виграло битву під Ярославом.

Данило Романович намагався укладати вигідні міжнародні союзи з європейськими монархами шляхом укладення шлюбів своїх дітей. Зокрема, він мав план укріпити свою династію на австрійському престолі, одруживши сина Романа зі спадкоємицею влади Гертрудою. Князь розумів, що для успішної боротьби з монголами йому потрібні сильні союзники.

Кажуть, що історія любить повторення. Хоча, звісно, не завжди все збігається цілковито. Згадаймо події майже 800-літньої давнини, які перегукуються із нинішніми. У ті далекі часи князівства Русі опинилися між двома великими потугами. На Заході – католицькі держави, які становили відносну цілісність (подібну до сучасних Європейського Союзу і НАТО). На Сході – монголи, які утворили свою могутню й агресивну державу – Орду. Нагадаємо, Московія, на основі якої виникла Російська імперія, була частиною Орди. І московитів можна справедливо вважати наступниками ординських традицій – зокрема в плані політичному. 1240 р. ординський хан Батий захопив Київ. Відтак, значній частині українських земель вдалося вистояти під ударами ординців. Русь аж ніяк не закінчила свою історію 1240 р. На теренах Правобережної України сформувався потужний державний організм. У ті часи цю державу іменували Королівство Русь.

Саме так. Русь-Україна – могутня держава європейського середньовіччя, творцем якої був український етнос. Королівство Русь (Галицько-Волинська держава) стало політичним та духовним спадкоємцем Київської Держави, її високих культурно-мистецьких надбань. Вона була чи не найбільшою в тогочасній Європі – простягалася від Бугу аж до самого Дніпра. Данило Романович погодився на коронацію та об'єднання Руської митрополії з Римом, сподіваючись на допомогу західноєвропейських монархів у боротьбі проти монголів. У той час отримати королівський статус і гідність королівську без згоди на те римського престолу було не можливо. У грудневу негоду 1253 р. (за іншими даними – у жовтні того ж року), до Дорогичина прибули посланці Папи Римського Інокентія IV, яких очолював Опізо. Урочиста коронація нового монарха Європи відбувалася в дорогичинському храмі Пресвятої Богородиці. Легат Опізо поклав на голову князя королівську корону, сповістивши про виникнення нової держави – Королівства Русь.

Коронація Данила Романовича. Картина А. Пулиповського (Джерело: <https://gdb.rferl.org>).

Прикро, що надзвичайно важливі сторінки нашої історії, як держава – Королівство Руське (латиною Regnum Russiae), не перебувають сьогодні в центрі уваги українського суспільства. До 1253 року це королівство існувало з офіційною назвою «Галицько-Волинське князівство» (латиною також: Regnum Galiciae – «Галицьке королівство»). Це була могутня, середньовічна центральноєвропейська руська (українська) держава. У період своєї найбільшої могутності вона включала обширні південно-за-

хідні (ї не лише) терени старої Київської держави, яку знекровила монгольська навала.

Королівство Русь (в державному сенсі міцніша і більша зріла форма Галицько-Волинської держави) проіснувало майже 100 років – до того часу, як було поглинуте й «інкорпороване» польськими, угорськими та литовськими сусідами.

Король Данило Романович став уособленням боротьби проти Орди в союзі з європейськими державами. Саме він у цих складних умовах намагався творити коаліцію з європейськими володарями задля перемоги над Ордою. І хоча тодішня Європа, звичайно, не була ідеальною, однак – це був цілковито інший цивілізаційний простір, аніж під Ордою. Тому Україна в подальшому стала іншою, як і Білорусь, – західноорієнтованою за своїми цінностями. У цьому напрямку відтоді спрямовувалася реальна політика спадкоємців короля Данила Романовича. Отож, сьогоднішнє цивілізаційне прагнення України бути в сім'ї європейських народів природне й логічне в культурно-історичному плані.

Варто зауважити, що іменування нашого володаря як Данило Галицький з'явилося вже аж на початку XIX століття і такий титул не має жодного підтвердження в більш ранніх джерелах. Термін «галицький» применшує масштабність цієї історичної постаті, акцентуючи увагу на його регіональному значенні, що не відповідає реальним очолюваної ним держави. Тому названі на честь Данила Романовича сучасні об'єкти, мають іменуватися, як «імені короля Данила» або «імені короля Данила Романовича». Зокрема, серед заходів щодо вшанування на державному рівні пам'яті короля Русі-України Данила Романовича мало б бути перейменування львівського аеропорту Державне підприємство «Міжнародний аеропорт «Львів» імені Данила Галицького» на Державне підприємство «Міжнародний аеропорт «Львів» імені короля Данила Романовича, такого ж уточнення щодо перейменування потребує і Львівський національний медичний університет імені Данила Галицького. Це ж стосується і місцевих органів самоврядування щодо відповідних уточнень у назвах вулиць. Найоперативніші в цьому питанні виявились наші військові. За указом Президента України повна офіційна назва з'єднання: 24 окрема механізована Бердичівська Залізна бригада імені князя Данила Галицького. 23 серпня 2017 р. бригада отримала назву «**24 окрема механізована бригада імені короля Данила**». Проте... 20 лютого 2003 року Верховна Рада України прийняла Закон України № 580-IV «Про внесення зміни до Закону України «Про державні нагороди України», яким була встановлена нова державна нагорода України – **орден Данила Галицького**. Настав час і для відповідних змін у чинному законодавстві. **Пошанування пам'яті Володарів Королівства Русь, зокрема короля Русі-України Данила Романовича має бути вагомішим.**

Здається, що час королівства Русь давно пройшов. Але ми досі відчуємо його відлуння. Таке відчуття виникає тому, що «... в історії теж діє своєрідний «закон збереження»: ніщо нікуди абсолютно не зникає (хоч як би комусь хотілося, щоб це було саме так), держави, народи, економічні устрої, здобутки матеріальної або духовної культури можуть перетворюватися, трансформуватися, «переплавлятися», видозмінюватися – проте вони нікуди не зникають, не «випаровуються», не «тануть», а продовжують справляти вплив, часто незримий, на перебіг історичних подій [4].

Історія однієї з наймогутніших держав Східної Європи XIII – XIV ст. – Королівства Руського – Української дер-

жави, керованої такими непересічними володарями, як король Данило, син його Лев, король Юрій, – яскраво доводить це. Королівський період історії нашої держави, знаний у XIII–XIV століттях як Королівство Русь – могутня держава європейського середньовіччя, творцем якої був український етнос. Володарі королівства, протистоячи експансії Орди, спираючись на спадщину Русі (Київської держави), зазнаючи значного культурного впливу Візантії активно інтегрували свою державу в політичне життя Європи. Завдяки таким зусиллям Королівство Русь вийшло на передові позиції у Європі з питань державної організації, військового мистецтва, культурного та духовного розвитку.

До складу Галицько-Волинської держави, а згодом і королівства Русь входили Галицька, Перемишльська, Звенигородська, Теревовльська, Володимирська, Луцька, Белзька, Холмська, Берестейська землі, Поділля, а також землі поміж Східними Карпатами, Дунаєм та Дністром, на яких потім виникло Молдовське князівство.

Проте є історичні джерела, згідно з якими кордони цієї давньоукраїнської держави охоплювали значно більшу територію. Так, анонімний автор «Книги знань про всі королівства, землі й володіння, які є у світі» (складена невідомим нам католицьким ченцем у 50 – 60-х роках XIV століття) описує міста та країни у яких він побував, і розповідає буквально так: «Залишивши Польське королівство, я прибув до Королівства Львів (незвична для нас історична назва. – Авт.), яке німці називають Лемберг і в якому є п'ять великих міст. Перше називається Львів, друге – Київ, інше – Володимир, інше – Пінськ, інше – Сівер. Відомо, що Королівство **Львів межуює** з країною Романією (можливо – Візантія. – Авт.) і з Королівством Алеманія (ймовірно – німецькі землі. – Авт.) [5].

Констатуюмо, що у «Книзі знань» (відома за трьома манускриптами і датована біля 1350 р.), де описані подорожі кастильського монаха-францисканця, після Польщі вказане «королівство Лева». До його складу, як зазначено, входив Київ, а його знамено – зелене полотнище з червоним хрестом. [6, с. 106; 7, с. 133]. Це джерело достатньо надійне й узгоджується з наявною загальною інформацією.

Погоджуємося з думкою, «... під кінець XIII ст. Львів як столиця потужної держави Лева Даниловича, до складу якої входив і Київ, повністю відповідав титулатурі «найблагословенніша і знаменита богохранима мати міст Львів», «богохранима мати міст Львів» і «найблагословенніша і богохранима мати міст Львів, осередок християнських королів», відображений у пізніших вірменських грамотах» [8].

Така інформація про «Королівство Львівське» і про підпорядкування йому Києва у XIV ст., спроможна суттєво змінити уявлення українців про Королівство Русь, його кордони та розміри.

Відомий український історик Леонтій Войтович присвятив одне з своїх досліджень періоду, коли Львів був столицею королівства Русь. «**В історіографії прийнято називати державу Романовичів Галицько-Волинським князівством, а латиномовні джерела після коронації Данила Романовича називають її королівством Русі**. Обґрунтовано версію, що Львів став столицею королівства Русі у 1270 р., коли Лев Данилович після смерті Василька Романовича і Шварна Даниловича об'єднав всі удільні князівства під своєю владою. Львів, розташований в центрі королівства на перехрещенні міжнародних комунікацій, найкраще підходив для столиці, про що свідчить низка джерел. [...] Прийнято висновок, що до 1434 р. королівство Русі

залишалося окремою державою, частини якої, періодично зберігаючи свій статус, перебували в унійних стосунках з Польським та Угорським королівствами. У 1270–1434 рр. столицею цієї держави залишався Львів» [9].

Заснування міста в середньовіччі вважалося символом влади і панування. Сьогодні ніхто у світі не сумнівається, що Львів – українське місто. І певним чином маємо завдячувати за це Володареві королівства Русі-України, Леву Даниловичу, який став його будівничим та переніс сюди столицю королівства.

Проте немає у Львові пам'ятника його засновникові – Леву Даниловичу, і на честь якого названо це місто. Мабуть, прийшов час для того, щоб позначити на екскурсійних картах його палац, частину споруд, яка збереглася в самому центрі Львова, де зараз розташований Львівський музей історії релігії.

Колективна пам'ять про Лева Даниловича, може, й деформована, зберігається упродовж багатьох століть після нього. Сьогодні маємо відновити історичну пам'ять про Львів – столицю королівства Русі-України через знаки ідентичності, які збереглися в місті з того часу.

Лев Данилович. Лука Долинський. 1771 рік

Прикро, але згадок королівства Русь не було у російсько-советських підручниках ніколи. У советських підручниках наших королів називали тільки князями, бо у росіян не було королів. Майже нічого не написано про державно-політичну діяльність у Львові наших королів і великих князів. А вони зробили немало...

Перенесення митрополії з Києва спочатку до Володимиря, а потім до Москви поставило питання перед володарями Королівства Русь про звільнення Українських зе-

мель з-під юрисдикції Суздальського митрополита. Київ, втративши значення «первопрестольного града Русі», фактично втратив і митрополічну кафедру. Це спричинило великі ускладнення в житті православних Королівства Русь. Ця проблема потребувала практичного вирішення. Перший крок у цьому напрямі зробили володарі Королівства Русь, яким, як правителям незалежної держави, небажаною була підлеглість Церкви їхніх земель митрополитам, що перебували в межах земель найбільших їхніх противників. Стараннями Лева Даниловича та Юрія I Львовича впродовж 1302-1303 рр. на землях Королівства Русь була утворена Галицька митрополія. Достовірним є сам факт піднесення 1303 року Галицької єпархії в ранг митрополії. Галицька митрополія була 81-ю у диптиху Константинопольського патріархату. Кафедральний собор Галицької митрополії – Успенський собор (Галич). Це отримало визнання не лише від Папи Римського, а й від тогочасних православних ієрархів. Існування Галицької митрополії Константинопольської православної церкви мало непересічне значення для існування української незалежної Церкви.

Печатка короля Русі (короля України) Юрія I Львовича (1301–1308 рр.), на якій зображений Св. Юрій в лицарських обладунках, на щиті знаходиться герб Королівства Русі – Золотий Лев на синьому тлі. (Реконструкція. – Авт.). (Джерело: <https://www.pinterest.com>).

Ведучи розмову про формування ментальності українців за часу Королівства Русь, варто згадати і про магдебурзьке право. Зауважимо, що процес зародження і розвитку магдебурзького права, як форми місцевого самоврядування на території України в період Королівства Русь (Галицько-Волинської держави) – не лише минуле нашого народу. Ми досі чуємо його відлуння – закладені магдебурзьким правом європейські традиції міського самоврядування звичайно, в дещо видозмінених формах. Магдебурзьке право внесло певні риси західноєвропейського міського устрою до українських міст, стало одним із важливих чинників культурно-правового наближення України до Західної Європи. З погляду сучасного адміністративно-територіального поділу України, магдебурзьке право більшою чи меншою мірою, діяло в 15 областях, а в інших регіонах тим часом формувалася друга демократична українська традиція – козацька.

Статус королівства зі своєю окремою церковною митрополією, самоврядними містами надавав державному утворенню тодішніх українців суттєво інше місце в Європі, урівнював його у правах менш ніж з десятком основних монарших родин Європи. Якби цей статус закрі-

пився то, ймовірно, увесь хід нашого дальшого історичного розвитку був би іншим.

Спадщина королівства своєрідно «проросла» в нових умовах, у межах нових держав. Культурні та економічні здобутки Королівства Русь не зникли – вони органічно (в нових, перетворених формах, зрозуміло) влилися в державні та соціальні «організми» Великого Князівства Литовського (найбільшою мірою саме його), Польської держави XIV – XV ст., згодом – Речі Посполитої (лише один приклад – Воєводство Руське – самоврядна адміністративно-територіальна одиниця в межах Польської держави, що існувала у 1434 – 1772 роках) [10]. Після розділів Польщі та входження західноукраїнських земель до Австрійської імперії правонаступником Руського королівства стало Королівство Галичини та Володимирії (Лодомерії), що було утворене 1772 року як нова адміністративна одиниця розширеної держави [11].

Існування Королівства Русі створило підвалини для майбутнього відродження національної державності на українських землях. Зокрема, про це йшлося наприкінці та після завершення Першої світової війни (Ця війна тривала з 28 липня 1914 р. до 11 листопада 1918 р.).

Після смерті цісаря Франца-Йосифа I австрійський престол зайняв його син Карл Габсбург, який мав постійні контакти з українськими парламентарями у Відні. Тому вже із середини 1916 р. знову почалися напівофіційні переговори щодо ідеї федералізму на теренах імперії. 5 листопада 1916 р. українські парламентарі у Відні самоліквідували Українську загальну раду, а «керівництво українськими парламентарями у Відні К. Левицький передав послів д-ру Євгену Петрушевичу, який більше орієнтувався на свої власні сили, тобто на самостійницький, але досить обережний курс» [12, с. 62].

Приводом до цього стала домовленість німецького кайзера Вільгельма II та австрійського цісаря Франца-Йосифа I про відновлення Польської держави та її формальне проголошення. Після формального проголошення держави польські політичні лідери повели шалену агітацію проти ідеї Української держави, унаслідок чого почалася боротьба всіх польських сил і засобів за прилучення Східної Галичини до складу Польщі [12, с. 61].

Східна Галичина все ще залишалась у складі Австро-Угорщини. Українські послі, які діяли в австрійському парламенті, почали значно активніше просувати українську ідею державності. 30 травня 1917 р. Є. Петрушевич зробив у парламенті заяву, що землі колишнього Галицько-Волинського королівства (королівства Русі. – Авт.) є українськими, а тому не можуть увійти до складу Польської держави проти волі українського народу, бо це буде явним насильям над принципом самовизначення народів. Приводом до цього стало взяття влади в Києві Центральною Радою, яка довго не мала визначеного політичного курсу. Власне після цієї події політична ситуація різко змінилася. Остаточо до ідеї федералізму австрійське керівництво повернулося весною 1918 р. Заслугою цього стали декілька факторів. Після проголошення автономії УНР у складі Росії посол К. Левицький 19 грудня 1917 р. наголосив, що «Галичина творить неподільну й непозбутню спадщину української нації, тому може або в цілості залишитися при Австрії, або так само в цілості з'єднатися з Українською Народною Республікою, що відповідало б ідеалові української нації» [12, с. 63].

Однак до цього часу існують, зокрема, і серед українців, накинуті сусідніми державами інтерпретації нашої історії, які викривляють те, що відбувалося в українській історії насправді. Коріння деяких із них сягають аж до дав-

норуського періоду. З часом в українській історії накопичилась низка стереотипів щодо сприйняття тих чи інших подій, історичних постатей тощо.

Хочу зупинитись на деяких маловідомих, хоча нібито багаторазово вже описаних епізодах ранньої історії Львова, які безумовно справляли і справляють вплив на нашу українську ідентичність. Мовиться про Високий замок та терем-палац князя Лева Даниловича. В останні роки з'явилась низка публікацій, які подають інформацію про знайомі нам факти та історичні об'єкти Львова під незвичним для переважної більшості кутом зору. Зокрема, це дослідження Леонтія Войтовича, Романа Могитича, Миколи Хмільовського та ін. На мій погляд, саме цим науковцям вдалось, враховуючи специфіку своїх зацікавлень, найглибше перейняти епохою раннього Львова, опершись на дослідження своїх попередників і сучасників. А синергія їхніх бачень уже творить більш цілісну картину з історії заснування Львова.

Одним із таких стереотипів є погляд, що Львів заснував король Данило. Цей стереотип обґрунтовано спростовує Леонтій Войтович у своїй праці «Львів у XIII столітті: нова спроба подолання старих стереотипів».

«Загадкава і непересічна постать князя Лева Даниловича викликає в дослідників багато протилежних думок. Іменем Лева названо місто Львів, довкола цього імені ведеться тривала дискусія. Пізніші хроністи (Мартин Грунневег, Мартин Кромер, Йоганн Альнпех, Симеон Окольський, Бартоломей Зіморевич) та літописці (літописи Археологічного товариства, Рачинського, Ольшевський, Єврейновський та Румянівський), поети XVI–XVII ст., один актовий документ кінця XVI ст. подають як засновника міста князя Лева. Латинський напис на Галицькій брамі, «Князь Лев поклав мені підвалини. Нацадки дали ім'я Леонтополіс», також підтверджував таку думку. Зрештою, місто стало столицею Галицького королівства ще в останній чверті XIII ст. за часів князя Лева» [13]. Львів виник на межі Перемишльського та Белзького князівств, які належали князю Левові. Тому на думку Леонтія Войтовича, не було жодної потреби узгоджувати з батьком і місце розташування та початковий план міста [14, с. 90–91].

Фрагмент оборонного муру XVI століття (Джерело: <https://media.dyvys.info/2017>).

Цікаві думки щодо Високого замку, і не тільки, висловив Ярослав Дашкевич у своїй статті «Князь Лев Данилович – справжній та в традиції». Услід за Бартоломеем Зіморевичем вважає, що Лев був будівничим львівського Високого замку та львівського Низького замку, в каплиці яко-

го молився. А оперуючись на літопис Длугоша, Ярослав Романович писав, що Лев також був засновником замку на горі св. Спаса, а «на верху Бескиду Лев збудував стовп, тобто башту, донжон з руським написом [...] замок (і терем?) князя Льва» [15, с. 66–69].

З Високого замку у Львові, що був розібраний 1869 р., залишився лише невеличкий фрагмент XIV століття, віднайдений археологами Науково-дослідного центру «Рятівна археологічна служба» ІА НАН України, а також фрагмент муру, що датується 1530-ми роками та рисунки, історичні описи, матеріали історичних досліджень, які були опрацьовані Романом Могитичем для реконструкції історії та особливостей замку [16].

На думку Романа Могитича, проведені дослідження замку у Кременці дають усі підстави вважати його збереженим аналогом Львівського замку.

«Описуючи побудову львівського замку за часів князя Лева, львівський бургомістр та історик Ю. Б. Зіморич подає, що Високий замок збудований etrahibus ibidem caesis. Мартін Півовцький вважав, що йдеться про «дерева, які тут росли». Натомість Наталія Царьова переклала «з каменів, тут же виламаних». (Переклад Н. Царьової додає підстав говорити про будівництво нашими князями кам'яних оборонних споруд. – Авт.). **Якщо говорити про «ціну питання», то йшлося про те, чи руські князі будували кам'яні твердині і, зокрема – чи Високий замок споруджений за Лева чи за Казимира. Зовсім не зайвим було б у цьому контексті нагадати про небезсторонню позицію самого Ю. Б. Зіморича, який описував епоху Руського королівства та його правителів відверто понурими барвами та супроводжував негативними коментарями. Навіть маючи під руками автентичні документи, які би свідчили про внесок князя Лева в розвиток міста, але водночас тиражуючи офіційну історіографічну версію Яна Длугоша, що оголошувала «першим мулярем» Русі польського короля Казимира III, львівський хроніст мусів вдатись до такого неоднозначного терміна, що ввів в оману наступних істориків» [17].**

Щодо князівського палацу у Львові, то Ярослав Дашкевич у своєму повідомленні «Князь Лев Данилович – справжній та в традиції» з нагоди 750-річчя першої літописної згадки про місто висловив припущення, що: **«На місці князівського терему (палацу.–Авт.) було збудовано домініканський монастир у Львові»** [18, с. 69].

Деякі елементи палацу Лева Даниловича можна вже і сьогодні побачити, навіть без археологічних досліджень, на стінах та у приміщеннях Львівського музею історії релігії. Було проведено розчистку та музеєфікацію підземель, а також надземної частини цього палацу. При цьому у товщі стін виявлено романську аркатуру. Під час недавніх реставраційних робіт частково був відкритий зовнішній ряд колон, який свого часу був замуrowаний у стіні. На думку дослідника, у стіні північного подвір'я музею, з боку трапезної, відкрито аркаду, що продовжується у передсінок трапезної, формуючи два прольоти своєрідного підсіння, що первісно розкривалось в подвір'я. Було проведено розчистку та музеєфікацію підземель, а також надземної частини цього палацу. При цьому у товщі стін виявлено романську аркатуру. Під час недавніх реставраційних робіт частково був відкритий зовнішній ряд колон, який свого часу був замуrowаний у стіні. На думку науковця, у стіні північного подвір'я музею, з боку трапезної, відкрито аркаду, що продовжується у передсінок трапезної, формуючи два прольоти своєрідного підсіння, що первісно розкривалось в подвір'я.

Колони в інтер'єрі приміщення колишнього монастиря оо. домініканців у Львові (сьогодні – Львівський музей історії релігії). Світлина Оксани Лобзіної.

Роман Могитич пише: «Серед перших будівель Середмістя випадає назвати князівський палац, що в ньому резидував Лев ще до побудови обидвох замків (*Високого та Низького*. – Авт.) та який уступив дружині Констанції, доньці угорського короля Бели IV, коли та прибула до Львова. Про цю подію згадують історики й хроністи, у тім числі й Мартін Груневег в його «Домініканських хроніках». Не піддають сумніву цей факт і сучасні польські дослідники. Шлюб відбувся у 1247р., з чого б виникало, що палац на той час уже існував. [...] Поруч з княжим палацом був розташований монастир оо. Василян. Церква Петра і Павла за розміром і розташуванням відповідала пресвітерієві (вітварній частині) пізнього костелу Божого Тіла, зведеного оо. Домініканцями в 1377–1405 рр. Записи в «Хроніках Домініканців» доносять, що у 1270 р. князь Лев передав Василянам образ Богородиці Провідниці. Її, за традицією намалював сам євангелист Лука. На Русь вона потрапила як посаг візантійської царівни Анни, коли вона одружилась із київським князем Володимиром Великим (*одна із версій*. – Авт.). Як родова святиня княжої династії Мстиславичів-Романовичів ікона врешті дісталась князеві Левові. [...] Ікона була найбільш шанованою реліквією Домініканського монастиря у Львові, уславилася чудами, стала паладіумом Львова. Крім католиків її шанувували, за словами Груневега, русини і вірмени. Образ визнаний чудотворним та коронований в 1751р. У 1946 р. Домініканці вивезли ікону – й зараз вона знаходиться в костелі св. Миколая у Гданську, а у Львові встановлено копію. [...] Традиційну пошану домініканців до руського князя, як до першого ктитора їхньої святині засвідчує згадка про портрет Лева, що зберігався у монастирі ще у 1820-х рр.» [19].

«Вибірковий аналіз праць, присвячених ранній історії Львова, свідчить про поступове, але неухильне зменшення ролі засновників міста у його формуванні. Кожне дальше дослідження, узаконюючи натяжки і домисли попередніх, додавало нові, щоб зрештою, залишити галицько-волинським князям незначну роль формальних засновників, від яких нам на згадку залишилася лише назва міста» [19].

Зокрема, хоч нагадати про ще одну святиню династії Романовичів. 1340 року польський король Казимир III захопив і вивіз зі Львова у тодішню столицю Польщі Краків до королівської скарбниці на Вавелі не лише королівські корони, мантиї і розкішний трон. За Яном Длугошем, у квітні 1340 р. він захопив і вивіз зі Львова – столиці Королівства Русі, серед іншого, два золоті хрести з великими частками дерева господнього хреста. «Один візантійський хрест-релікварій василевса Мануїла I Комнина з часткою дерева господнього хреста, очевидно, привезений матір'ю короля Данила, уцілів. Його зберігають в Соборі Па-

ризької Богоматері, куди він потрапив з абатства Сент-Жермен-дес-Прес (Saint-Germain-des-Prés) як вклад 1684 р., згідно з тестаментом Анни Гонзаги де Клеве, герцогині Мантуї і Монферрату, рідної сестри Марії Людовіки Гонзаги, дружини польських королів Владислава IV та Яна Казимира. Немає сумніву, що цей хрест з часів Казимира III був у коронному скарбі» [20].

Перед тим, як потрапити до столиці Королівства Русь – Львова, Хрест імператора Мануїла, зберігався у Галичі. Він був привезений близько 1200 р. з Константинополя до Галича, вочевидь, у складі весільного потягу другої дружини князя Романа Мстиславовича (1155-1156–1205) і до 16 квітня 1340 р. зберігався серед найцінніших реліквій династії.

Українці мають знати і пам'ятати, що ця святиня з наших земель – часів Королівства Русь.

«Володіння священним хрестом імператора Мануїла, що потрапив до рук Романа Мстиславича в результаті одруження на візантійській принцесі, вочевидь, виділяло галицько-волинського князя серед інших руських князів того часу, які не мали в своєму розпорядженні реліквій такого рівня. [...] Важливим підтвердженням володіння Романом Мстиславичем священним хрестом візантійського імператора, на наш погляд, є вказівка Галицько-Волинського літопису на те, що подібними реліквіями згодом володіли інші галицькі і волинські князі – найближчі нащадки Романа» [21, с. 132].

Війна за українську історичну спадщину триває і досі та отримує нові і нові імпульси з Москви. Сьогодні маємо зробити все можливе, щоб гібридна війна, яку розв'язала Московія 2014 року, зокрема, і за історичну спадщину Русі, яку вона веде з 1169 р. (руйнування А. Боголюбським Києва), закінчилася перемогою України. Аргументи про належність Україні спадку Русі – очевидні. Правонаступником та спадкоємцем Київської держави було королівство Русь. Ця спадщина визначає певним чином наше сьогодення і спонукає до позитивних змін. Важливо, щоб про них знало якомога більше українців і не лише. Тому, вважаємо, що логічним є внесення «Королівство Русь» в Указ Президента України № 423/2021, яким з метою утвердження спадкоємності понад тисячолітньої історії українського державотворення встановлено День Української Державності. Адже це державне утворення є свідченням тягlosti нашої історії та стійкості української держави.

P. S.

Комусь може здатися занадто великою увага до цих знаків нашої національної ідентичності, що збереглися від початків королівського міста Львова в такому стані, переживши урядування різних держав, які не були зацікавлені в акцентуванні їхньої українськості (руськості). Принагідно, таким читачам хочу нагадати про ставлення ізраїльтян до Стіни плачу – решток муру Другого Храму в Єрусалимі.

**Петро КОСТЮК,
полковник, голова Львівської
обласної організації СОУ**

Список джерел

1. Відгук українських істориків на пропагандистську «статтю» Путіна: Вона світоглядна, але не історична і не наукова. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3283242-vidguk-ukrainskih-istorikiv-na-propagandistskustattu-putina-vona-svitogladna-ale-ne-istoricna-i-ne-naukova.html>.

2. Плохій С. Брама Європи / пер. з англ. Романа Ключка. 3-тє вид. Харків: Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2016. 496 с.

3. Палій О. Суперечка Русі з Московією закінчиться перемогою України. URL: <https://www.pravda.com.ua/articles/2007/02/6/3205873/>.

4. Сюдюков І. Сторінки забутої Слави. Що ми знаємо про Королівство Руське? URL: <https://day.kyiv.ua/uk/article/istoriya-i-ya/storinky-zabutoyi-slavy>.

5. Ісаєвич Я. Д. Галицьке Королівство. Енциклопедія історії України: Т. 2: Г-Д / Редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. НАН України. Інститут історії України. – К.: В-во «Наукова думка», 2004. 688 с.: іл. URL: http://www.history.org.ua/?termin=Galycke_korolivstvo.

6. Климкевич Р. Львів і Україна в найдавнішому геральдичному творі. Хроніка-2000. Київ, 2000. Вип. 35–36. С. 104–110.

7. Гречило А. Територіальні символи Галицько-Волинської держави (XIII – поч. XIV ст.). Король Данило Романович і його місце в українській історії. Львів, 2003. С. 128–136.

8. Войтович Л. Львів у XIII столітті: нова спроба подолання старих стереотипів. URL: www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/cgiiirbis_64.

9. (Войтович Л. Львів – столиця королівства Русі. URL: http://www.inst-ukr.lviv.ua/download.php?portfolioitem_id=331).

10. Сюдюков І. Сторінки забутої Слави. Що ми знаємо про Королівство Руське? URL: <https://day.kyiv.ua/uk/article/istoriya-i-ya/storinky-zabutoyi-slavy>.

11. Берест П. То хто ж був першим королем Русі? URL: <https://tyzhden.ua/to-khto-zh-buv-pershim-korolem-rusi/>.

12. Нагаєвський І. Історія Української держави двадцятого століття. Київ, 1994. 412 с.

13. Войтович Л. Князь Лев Данилович – полководець і політик. URL: <http://www.inst-ukr.lviv.ua/files/23/130Vojtovych.pdf>.

14. Войтович Л. Удільні князівства Рюриковичів і Гедиміновичів у XII–XVI ст. Львів, 1996. 256 с.

15. Дашкевич Я. Постаті: Нариси про діячів історії, політики, культури. 3-тє вид., доповн. / Упорядн.: М. Капраль, Г. Сварник, І. Скочиляс, А. Фелонюк. Львівське відділення ІУАД ім. М. С. Грушевського НАНУ. – Львів: Літературна агенція «Піраміда», 2016. 924 с.

16. Могитич Р. Високий замок у Львові. До питання історії та реконструкції. Вісник інституту «Укрзахідпроектреставрація», ч. 15. С. 99–119.

17. Могитич Р. Завершення мурованих стін у твердинях Руського королівства другої половини XIII століття. URL: http://www.inst-ukr.lviv.ua/files/k-doba_4/14-mogytuch.pdf.

18. Дашкевич Я. Постаті: Нариси про діячів історії, політики, культури / 2-ге вид., випр. й доповн / Львівське відділення ІУАД ім. М. С. Грушевського НАНУ. Львів: Літ. агенція «Піраміда», 2007. 807 с.

19. Могитич Р. Епоха Руського королівства у розплануванні та забудові львівського середмістя. Наша спадщина: науково-популярний журнал. 2020. № 2 (22). С. 49–50.

20. Войтович Л. Львів – столиця королівства Русі. С. 6-7. URL: http://www.inst-ukr.lviv.ua/download.php?portfolioitem_id=331.

21. Майоров О. Єфросинія Галицька. Дочка візантійського імператора в Галицько-Волинській Русі: княгиня і черниця / Відп. ред. тому Войтович Л. В. Біла Церква Вид. Пшонківський О. В., 2013. 224 с. (Серія: «Славетні постаті середньовіччя»).